

**Państwowa Szkoła Muzyczna I st. im. Janiny Garści
w Jeleniej Górze**

PROGRAM NAUCZANIA

do przedmiotu

FORTEPIAN

GŁÓWNY

nr 17/2023/2024

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	str.	2
II. CELE KSZTAŁCENIA - WYMAGANIA OGÓLNE	str.	2
III. CELE KSZTAŁCENIA - WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE	str.	4
IV. MATERIAŁ NAUCZANIA		
1. Treści nauczania dla kl. 1 – 6/6 oraz 1-4/4	str.	8
2. Formy sprawdzania osiągnięć ucznia	str.	12
3. Opis osiągnięć po zakończeniu etapu edukacyjnego	str.	16
V. KOMENTARZ DO REALIZACJI PROGRAMU NAUCZANIA		
1. Ogólna koncepcja	str.	17
2. Wskazówki metodyczne	str.	18
3. Opis warunków niezbędnych do realizacji programu	str.	20

I. WSTĘP

1. Autorzy:

Anna Pietrzak

Marta Wiewióra

1. Nazwa szkoły: **PAŃSTWOWA SZKOŁA MUZYCZNA I ST. IM. JANINY GARŚCI**
 2. Etap edukacyjny: **PIERWSZY**
 3. Przedmiot: **FORTEPIAN**

II. CELE KSZTAŁCENIA - WYMAGANIA OGÓLNE

CELE KSZTAŁCENIA			
Wiedza	Umiejętności		Kompetencje
1. Przystwojenie wiedzy z zakresu instrumentu głównego – fortepianu.	2. Wykształcenie podstawowych umiejętności gry na instrumencie.	3. Prezentacja publiczna.	4. Funkcjonowanie w środowisku artystycznym.
Treści nauczania	Kryteria weryfikacji		
1. Przystwojenie wiedzy z zakresu instrumentu głównego – fortepianu.			
	Uczeń:		
1) zasady bezpieczeństwa i higieny pracy;	1) określa warunki bezpieczeństwa i higieny pracy; 2) omawia czynniki wpływające na bezpieczeństwo.		
2) historia instrumentu i wiedza w zakresie literatury przedmiotu;	1) omawia w zarysie historię instrumentów klawiszowych; 2) wymienia reprezentatywne utwory fortepianowe oraz ich kompozytorów z różnych epok; 3) wymienia wybitnych pianistów o znaczącym dorobku artystycznym.		
3) budowa i pielęgnacja instrumentu;	omawia budowę instrumentu oraz zasady jego pielęgnacji.		
4) technika wykonawcza.	1) omawia warsztat wykonawczy; 2) opisuje możliwości techniczne instrumentu.		
2. Wykształcenie podstawowych umiejętności gry na instrumencie.			
	Uczeń:		
1) aparat gry;	1) prezentuje poprawny aparat gry; 2) kontroluje prawidłową postawę, ułożenie rąk i palców podczas gry.		
2) technika gry;	1) stosuje różne sposoby efektywnego przygotowania do gry; 2) posługuje się różnorodnymi technikami artykulacyjnymi, dynamiką, agogiką oraz potrafi modulować barwę dźwięku; 3) dysponuje biegłością techniczną pozwalającą na swobodne wykonywanie utworów; 4) posługuje się pedalizacją.		
3) interpretacja;	1) interpretuje utwory zgodnie ze stylem danej epoki i ich budową formalną pod kierunkiem nauczyciela; 2) wykazuje się w grze muzykalnością i wrażliwością artystyczną.		

4) specjalistyczna terminologia, notacja muzyczna;	1) posługuje się specjalistyczną terminologią; 2) realizuje zasady notacji muzycznej; 3) czyta nuty a vista.
5) samodzielna praca;	1) przestrzega zasad bezpieczeństwa i higieny pracy; 2) realizuje proces ćwiczenia poszczególnych elementów warsztatu według wskazówek nauczyciela; 3) kontroluje własną grę podczas ćwiczenia; 4) potrafi ocenić jakość wykonywanych zadań; 5) stosuje w działaniach praktycznych wiedzę z zakresu przedmiotów teoretycznych; 6) stosuje różne sposoby zapamiętywania tekstu nutowego; 7) korzysta z narzędzi pomocnych w ćwiczeniu; 8) planuje i organizuje systematyczną pracę.
6) współpraca.	1) realizuje zadania artystyczne w grze z innymi uczniami lub nauczycielem; 2) dostosowuje sposób gry do składu i aparatu wykonawczego, charakteru utworu oraz roli wykonywanej partii.
3. Prezentacja publiczna.	
	Uczeń:
1) praktyka estradowa;	1) koncentruje się podczas występu; 2) opanowuje treść; 3) stosuje zasady poprawnego zachowania podczas publicznej prezentacji; 4) wykonuje z pamięci część utworów ze swojego repertuaru.
2) prezentacja w mediach cyfrowych.	1) korzysta z technologii informacyjnej i komunikacyjnej w realizacji zadań artystycznych; 2) obsługuje sprzęt elektroniczny umożliwiający rejestrację swojej gry.
4. Funkcjonowanie w środowisku artystycznym.	
	Uczeń:
1) rozwój artystyczny i zawodowy;	1) analizuje własne kompetencje; 2) aktualizuje swoją wiedzę i rozwija umiejętności; 3) wykorzystuje różne źródła informacji w celu doskonalenia umiejętności; 4) dokumentuje i archiwizuje własne dokonania twórcze; 5) aktywnie uczestniczy w życiu artystycznym.
2) etyka zawodowa.	1) przestrzega zasad etycznych oraz utrzymuje właściwe relacje w środowisku; 2) przyjmuje odpowiedzialność za powierzone zadania artystyczne.
<p>WARUNKI NIEZBĘDNE DO REALIZACJI KSZTAŁCENIA</p> <p>1. Sala lekcyjna dostosowana akustycznie. 2. Wyposażenie sali: fortepian lub pianino, lustro, metronom, podnózek, ława fortepianowa regulowana, nakładki na pedały. 3. Wyposażenie szkoły: sprzęt audiowizualny. 4. Sala koncertowa lub kameralna.</p>	

III. CELE KSZTAŁCENIA - WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE

1. PODSTAWOWA WIEDZA O MUZYCE

Uczeń:

1) posiada podstawowe wiadomości z historii i budowy instrumentu:

- a) określa poszczególne części fortepianu,
- b) zna klawiaturę, nazwy klawiszy i oktaw,
- c) zna najbardziej charakterystyczne cechy brzmienia fortepianu (zanikanie dźwięku po uderzeniu w klawisze, różnice w brzmieniu),
- d) dostrzega zależność głośności i długości dźwięku od grubości strun;

2) zna podstawowe terminy i pojęcia z zakresu systemu temperowanego:

- a) półton, cały ton,
- b) interwały,
- c) gama majorowa oraz minorowa harmoniczna i melodyczna,
- d) gama chromatyczna,
- e) trójdźwięki i przewroty,
- f) tonacje,
- g) transpozycja,
- h) znajomość pokrewieństwa gam do 5 znaków,
- i) tonika, subdominanta i dominanta, kadencja,
- j) czterodźwięk dominantowy septymowy i nonowy bez prymy;

3) zna podstawowe zagadnienia metryczno-rytmiczne:

- a) wartości nut i pauz, przedłużanie wartości nut przez kropkę, łuk i fermatę,
- b) metrum, takt, przedtakt,
- c) synkopa,
- d) nieregularny podział wartości rytmicznych;

4) zna podstawy notacji muzycznej:

- a) nutę jako graficzny symbol dźwięku,
- b) akoladę, dwie pięciolinie, klucz wiolinowy i basowy,
- c) podział na takty, kreskę taktową, podwójną kreskę taktową,
- d) krzyżyk, bemol, kasownik, znaki przykluczowe, znaki przygodne, podwójny krzyżyk i bemol,
- e) przenośniki oktafowe, zamiany rąk,
- f) znak repetycji, volty, da capo al fine,
- g) ornamentację - podstawowe oznaczenia: przednutka, tryl, mordent, obiegnik, arpeggio,

- h) aplikaturę,
 - i) oznaczenia dynamiczne, artykulacyjne, agogiczne i interpretacyjne (w tym oznaczenia włoskie);
- 5) rozpoznaje i wskazuje cechy charakterystyczne budowy formalnej utworów, np: ABA, forma sonatowa, rondo, wariacje, inwencja polifoniczna, etiuda;**
- 6) rozpoznaje i wskazuje cechy charakterystyczne epoki, stylu oraz kompozytora wykonywanych utworów np. technika imitacyjna w polifonii barokowej, faktura homofoniczna w utworach klasycznych, tempo rubato i oddech w romantycznej kantylenie.**

2. PODSTAWY GRY NA FORTEPIANIE

Uczeń:

- 1) wydobywa i kształtuje odpowiedni dźwięk w zależności od charakteru, dynamiki i rejestru;
- 2) operuje aparatem gry, zachowując:
 - a) prawidłową postawę (wysokość, odległość siedzenia, ułożenie nóg),
 - b) swobodę i elastyczność aparatu ruchowego,
 - c) naturalne oparcie ręki w klawiaturze,
 - d) elastyczność przegubu rąk,
 - e) właściwe ułożenie dłoni i palców, wyrównaną pracę palców,
 - f) aktywność chwytu czubków palców,
 - g) koordynacja rąk,
 - h) niezależność pracy rąk i palców;
- 3) stosuje w tempach umiarkowanych podstawowe techniki gry:
 - a) palcową,
 - b) pasażową,
 - c) dwudźwiękową,
 - d) akordową,
 - e) kantylenową;
- 4) gra różnymi sposobami artykulacji: portato, legato i staccato;
- 5) prawidłowo realizuje fakturę homofoniczną i polifoniczną, zachowując:
 - a) proporcje brzmienia melodii głównej i akompaniamentu,
 - b) słyszenie linearne w polifonii dwugłosowej, elementy trzygłosowości;
- 6) właściwie posługuje się prawym pedałem: rytmicznym i synkopowanym;
- 7) prawidłowo gra gamy i pasaże majorowe oraz minorowe harmoniczne i melodyczne do 5 znaków przykluczowych; odpowiednie do nich pasaże toniczne z przewrotami, pasaże oparte na czterodźwiękach dominanty septymowej z przewrotami i akordach septymowych zmniejszonych bez przewrotów; kadencje i gamy chromatyczne;

- 8) transponuje od różnych, wskazanych przez nauczyciela, dźwięków proste melodie i inne struktury muzyczne (np. kadencje).

3. KSZTAŁTOWANIE WRAŻLIWOŚCI ESTETYCZNEJ I POCZUCIA PIĘKNA

Uczeń:

- 1) interpretuje utwory muzyczne, zgodnie z ich stylem, charakterem i budową formalną, zwracając szczególną uwagę na: jakość dźwięku, metrykę, agogikę, dynamikę, artykulację i frazowanie;
- 2) wykonuje nieskomplikowane utwory literatury fortepianowej z różnych epok muzycznych: baroku, klasycyzmu, romantyzmu, współczesności (XX i XXI wieku), zgodnie z odpowiednim stylem;
- 3) prawidłowo i ze zrozumieniem prezentuje w grze różne formy muzyczne: etiudy, utwory polifoniczne, klasyczny cykl sonatowy (do wyboru np.: sonatinę, sonatę, koncert), utwory kantylenowe, utwory taneczne, utwory ilustracyjne;
- 4) poprawnie wykonuje podczas występu publicznego, z pamięci następujący program: etiudę uwzględniającą technikę palcową obydwu rąk, etiudę zawierającą inny problem techniczny, utwór polifoniczny, jedną część sonatiny lub sonaty klasycznej (do wyboru: allegro sonatowe, rondo lub wariacje), utwór dowolny.

4. SAMODZIELNE OPRACOWYWANIE UTWORU MUZYCZNEGO

Uczeń:

- 1) samodzielnie odczytuje zapis nutowy utworu w kluczach wiolinowym i basowym, poprawnie realizuje od strony technicznej – wykonawczej i interpretacyjnej – muzycznej: wysokość dźwięków, aplikaturę, rytm, metrum, tempo, artykulację, dynamikę, frazowanie, pedalizację, charakter muzyczny, interpretację;
- 2) gra a' vista łatwe utwory muzyczne w wolnym tempie:
 - a) posiada orientację przestrzenną na klawiaturze we wszystkich rejestrach,
 - b) kojarzy zapis nutowy z jego brzmieniem,
 - c) dokonuje wstępnej analizy utworu,
 - d) spostrzega i realizuje informacje na pięciolinii i poza nią;
- 3) samodzielnie opracowuje proste utwory, dbając o poprawność tekstową.

5. KSZTAŁCENIE UMIEJĘTNOŚCI SAMODZIELNEJ PRACY W GRZE NA INSTRUMENCIE:

Uczeń:

- 1) podczas samodzielnego ćwiczenia świadomie doskonali poprawność wykonawczą zgodnie z posiadaną wiedzą i umiejętnościami technicznymi oraz interpretacyjnymi;
- 2) koryguje popełniane błędy podczas swojej pracy.

6. KSZTAŁCENIE UMIEJĘTNOŚCI GRY W ZESPOLE

Uczeń, grając z innym instrumentalistą na 4 ręce lub 2 fortepiany:

- 1) wykonuje utwory oryginalne lub transkrypcje oraz akompaniamenty;
- 2) realizuje zapis nutowy zawarty w partyturze;
- 3) dąży do zgodności w zespołowej interpretacji utworu (wspólne tempo, artykulacja, dynamika, frazowanie);
- 4) słyszy, w czasie wykonywania jednej warstwy utworu pełne jego brzmienie;
- 5) odpowiedzialnie współpracuje z innym wykonawcą.

7. PRZYGOTOWANIE DO WYSTĘPÓW PUBLICZNYCH

Uczeń:

- 1) stosuje różne sposoby pamięciowego opanowania utworów muzycznych;
- 2) posiada umiejętność koncentracji na zadaniu muzycznym podczas publicznego występu;
- 3) potrafi dokonać krytycznej oceny wykonywanych przez siebie utworów.

IV. MATERIAŁ NAUCZANIA

1. TREŚCI NAUCZANIA

Klasa 1 cyklu sześcioletniego:

- „budowa fortepianu – sposób wydobywania dźwięków (struny, działanie mechanizmu młotków i klawiszy, działanie tłumików, pedały),
- rozpoznawanie dźwięków fortepianu – wysokich i niskich trwających dłużej i krócej, głośniejszych i cichszych,
- artykulacja portato – kontrola jakości dźwięku,
- śpiewanie krótkich melodii lub piosenek,
- wystukiwanie lub wyklaskiwanie rytmu znanych piosenek,
- dobieranie melodii znanych piosenek w różnych tonacjach (z użyciem białych i czarnych klawiszy),
- nazwy klawiszy – solmizacyjne i literowe,
- czytanie nut w kluczu wiolinowym i basowym (wartości nut: ćwierćnuty, półnuty z kropką, ósemki, całe nuty, grupa: ćwierćnuta z kropką; odpowiednie wartości pauz),
- tempo: andante, moderato,
- dwudźwięki (do seksty włącznie) rozłożone i jako współbrzmienia,
- trójdzźwięki z przewrotami – rozłożone i jako współbrzmienia,
- artykulacja legato – kontrola jakości dźwięku,
- gamy (podkładanie pierwszego palca),
- dynamika w granicach: mezzoforte-piano,
- właściwe pod względem dynamicznym wykonanie przedtaktu,
- kończenie zdania i okresu,
- dynamiczne uwypuklenie punktów kulminacyjnych,
- wykorzystanie efektu „echa”,
- próby dynamicznego zróżnicowania: *melodia-akompaniament.*¹
- gamy durowe do 4 krzyżyków i 1 bemola:
 - osobno i razem przez 1 oktawę
 - rozbieżnie od środka klawiatury przez 1 oktawę
 - później można grać przez 2 oktawy.*
 - *trójdzwięk toniczny z przewrotami osobno (rozłożony i jako akord)*

¹ Lech Miklaszewski, *Zarys metodyki początkowego nauczania gry na fortepianie*, Warszawa 1984, COPSA, s. 59.

Klasa 2 cyklu sześcioletniego:

- „artykulacja – portato i legato,
- technika palcowa – dwudźwięki rozłożone do septymy włącznie, trójdźwięki rozłożone z przewrotami – w formie ćwiczenia i zastosowane w utworach,
- technika dwudźwięków i akordowa – dwudźwięki, trójdźwięki z przewrotami jako współbrzmienie,
- wartości nut i pauz – do szesnastek włącznie,
- tempo - andante, moderato, allegretto,
- dynamika – w granicach: piano-mezzoforte-forte,
- płaszczyzny dźwiękowe (niezależność rąk) – uwypuklenie melodii na tle akompaniamentu, uwypuklenie jednego głosu w polifonii,
- kończenie zdania i okresu,
- uwypuklenie punktów kulminacyjnych,
- rozplanowanie crescendo i diminuendo,
- zgodność interpretacji z tytułem utworu.”²
- gamy durowe z krzyżykami i bemolami do 4 znaków:
 - równoległe przez 2 oktawy
 - rozbieżnie przez 1 oktawę (tylko gamy durowe)
 - pasaż toniczny z przewrotami osobno przez **2 oktawy**.*

Klasa 3 cyklu sześcioletniego:

- „artykulacja: portato, legato, „staccato od kiści,
- technika palcowa – gamy, biegniki, dwudźwięki i trójdźwięki rozłożone (kontrola jakości dźwięku i swoboda mechanizmu gry w tempie allegro moderato), pasaże w tempie andante,
- technika dwudźwięków – w artykulacji: portato, „staccato od kiści” i legato (tercje, seksty z zamianą palca 5 na 4 lub 4 na 5),
- technika akordowa – trójdźwięki z przewrotami; próba uwypuklenia dźwięku górnego lub dolnego,
- tempo – andante, moderato, allegretto, allegro moderato,
- dynamika – w granicach: piano – mezzoforte - forte,
- płaszczyzny dźwiękowe – uwypuklenie melodii na tle akompaniamentu (melodia w ręce prawej lub ręce lewej); próby zróżnicowania melodii i akompaniamentu granych jedną ręką,
- uwypuklenie i wysłyszenie głosu basowego w polifonii,
- praca nad właściwym podkreśleniem myśli muzycznej (zdanie, okres, punkty kulminacyjne, przedtakt,

² Ibidem, s. 64.

efekt „echa”, itp.)”,³

- gamy dur-moll z krzyżkami i bemolami do 4 znaków:
 - w odległości oktawy równoległe i rozbieżnie przez 2 oktawy
 - gama chromatyczna osobno przez 2 oktawy (**I semestr**),
 - **gama chromatyczna razem przez 2 oktawy (II semestr)**,
 - pasaż toniczny z przewrotami **razem** przez 2 oktawy,
 - trójdźwięki triady harmoniczej z przewrotami osobno (w I semestrze),
 - kadencja (bez pedału) - w II semestrze.*

Klasa 4 cyklu sześcioletniego

- „artykulacja – portato, legato, staccato „od kiści”, próby staccato palcowego;
- technika palcowa – gamy, biegniki, dwudźwięki i trójdźwięki rozłożone w tempie allegro moderato, pasaż w tempie moderato, ozdobniki i tryle;
- technika dwudźwięków (do oktawy włącznie) w artykulacji portato, staccato „od kiści” i legato, (tercje i seksty ze zmianą palca 5 na 4 lub 4 na, próby grania legato oktaw);
- technika akordowa – trójdźwięki z przewrotami – uwypuklenie dowolnego dźwięku w akordach;
- pedał synkopowany i rytmiczny;
- tempo – od adagio do allegro moderato;
- dynamika – od piano do forte;
- polifonia – swobodne uwypuklenie głosu głównego w polifonii kontrastowej i imitacyjnej, kontrola głosu pobocznego;
- ekspresja – dalsza praca nad właściwym podkreśleniem myśli muzycznej (zdanie, okres, progresja, imitacja, punkty kulminacyjne, zasada kontrastu i podobieństwa w formie trzyczęściowej, w wariacjach, rondzie i allegrze sonatowym, problemy dynamiczne w muzyce klasycznej i współczesnej;
- próby szukania różnorodności barw dźwiękowych dla podkreślenia wyrazu utworu⁴;
- gamy dur-moll z krzyżkami i bemolami do 4 znaków:
 - w odległości oktawy równoległe przez 4 i rozbieżnie przez 2 oktawy
 - gama chromatyczna równoległe przez **4** oktawy,
 - pasaż toniczny z przewrotami równoległe przez **4** oktawy
 - pasaż dominantowo - septymowy w pozycji zasadniczej razem przez 3 oktawy
 - kadencja z pedałem synkopowanym*

³ Ibidem, s. 68-69

⁴ Ibidem, s. 71-73

Klasa 5 cyklu sześcioletniego

- „artykulacja – portato, legato, staccato „od kiści”, staccato palcowe;
- technika palcowa – gamy, biegniki, dwudźwięki rozłożone (do oktawy włącznie), trójdźwięki rozłożone – w tempie allegro, pasaże w tempie allegro moderato, ozdobniki i tryle;
- technika dwu- i trójdźwięków w różnej artykulacji, łatwe zestawienia oktaw, repetycje;
- tempo – od adagio do allegro;
- dynamika – od pianissimo do forte;
- pedał synkopowany;
- polifonia – słyszenie i kontrolowanie obu głosów z uwypukleniem jednego w polifonii kontrastowej i imitacyjnej, łatwe fragmenty trzygłosowe;
- ekspresja – pogłębiane pracy nad właściwym coraz bardziej samodzielnym podkreśleniem myśli muzycznej, próby dobierania właściwej barwy dźwięku w zależności od stylu i epoki utworu⁵;
- gamy dur-moll z krzyżkami i bemolami do 5 znaków:
 - w odległości oktawy w ruchu kombinowanym
 - gama chromatyczna równolegle przez 4 oktawy,
 - pasaż toniczny z przewrotami równolegle przez 4 oktawy
 - **pasaż toniczny z przewrotami rozbieżnie przez 2 oktawy**
 - pasaż dominantowo - septymowy z przewrotami równolegle przez 3 oktawy
 - pasaż septymowy zmniejszony w pozycji zasadniczej równolegle przez 3 oktawy
 - kadencja z pedałem synkopowanym*

Klasa 6 cyklu sześcioletniego

- „pogłębianie problemów opracowywanych w klasach niższych w zakresie różnych odmian: artykulacji, techniki palcowej, dwudźwięków i akordowej, stosowania pedału, tempa, dynamiki;
- pogłębiane pracy nad uwypukleniem myśli i wyrazu muzycznego w utworach różnych stylów i epoki różnych form muzycznych, ze szczególnym uwzględnieniem faktury polifonicznej;
- przygotowanie repertuaru egzaminu końcowego⁶;
- gamy dur-moll z krzyżkami i bemolami do 5 znaków:
 - w odległości oktawy w ruchu kombinowanym,
 - gama chromatyczna równolegle przez 4 oktawy,
 - pasaż toniczny z przewrotami w ruchu kombinowanym przez 4 oktawy,
 - pasaż dominantowo - septymowy z przewrotami równolegle przez 3 oktawy (**można grać w przewrotach**),

⁵ Ibidem, s. 74

⁶ Ibidem, s. 77-78

- pasaż septymowy zmniejszony w pozycji zasadniczej przez 3 oktawy,
- kadencja z pedałem synkopowanym.*

Klasa 1 cyklu czteroletniego

- semestr I – materiał kl. 1/6
- semestr II – materiał kl. 2/6

Klasa 2 cyklu czteroletniego

- semestr I – materiał kl. 3/6
- semestr II – materiał kl. 4/6

Klasa 3 cyklu czteroletniego

- materiał kl. 5/6

Klasa 4 cyklu czteroletniego

- materiał kl. 6/6

2. FORMY SPRAWDZANIA OSIĄGNIĘĆ UCZNIĄ.

- 1) Założone osiągnięcia ucznia oceniane są podczas egzaminu, w trakcie którego uczeń jest zobowiązany do wykonania następującego programu:

KLASA 2 cyklu sześcioletniego i 1 cyklu czteroletniego – egzamin promocyjny:

- dowolna etiuda,
- utwór polifoniczny lub polifonizujący, lub utwór dawnego mistrza,
- część sonatiny,
- utwór wybrany z pozostałych działów programu nauczania.

KLASA 3 cyklu sześcioletniego – egzamin promocyjny:

- etiuda lub dwie etiudy zawierające problemy techniczne dla obu rąk,
- utwór polifoniczny lub polifonizujący, lub utwór dawnego mistrza,
- część sonatiny,
- utwór wybrany z pozostałych działów programu nauczania.

KLASA 4 cyklu sześcioletniego i 2 cyklu czteroletniego – egzamin promocyjny:

- etiuda lub dwie etiudy zawierające problemy techniczne dla obu rąk,
- utwór polifoniczny (zalecana kompozycja J. S. Bacha),
- część sonatiny (allegro sonatowe lub rondo),
- utwór wybrany z pozostałych działów programu nauczania.

KLASA 5 cyklu sześcioletniego i 3 cyklu czteroletniego – egzamin promocyjny:

- etiuda lub dwie etiudy zawierające problemy techniczne dla obu rąk,
- utwór polifoniczny (zalecana kompozycja J. S. Bacha),

- jedna z części sonatiny lub wariacje, lub rondo,
- utwór wybrany z pozostałych działów programu nauczania.

KLASA 6 cyklu sześcioletniego i 4 cyklu czteroletniego – egzamin końcowy:

- etiuda lub dwie etiudy zawierające problemy techniczne dla obu rąk,
- utwór polifoniczny (zalecana Inwencja 2- lub 3-głosowa J. S. Bacha),
- jedna z części sonatiny lub sonaty (allegro sonatowe, wariacje lub rondo – stanowiące samodzielną kompozycję),
- utwór wybrany z działu „utwory różne”.

2) **Uczniowie klasy 1 cyklu sześcioletniego** biorą udział na koniec roku szkolnego w przesłuchaniu rocznym, na którym obowiązują wykonane z pamięci 3 lub 4 utwory z różnych działów programu nauczania.

3) **Warunkiem otrzymania oceny pozytywnej z egzaminu (przesłuchania) we wszystkich klasach** jest wykonanie programu z pamięci (dopuszcza się wykonanie z nut utwory na 4 ręce lub na 2 instrumenty).

4) **Ocenę z egzaminu promocyjnego i końcowego** ustala się wg następującej skali:

- a) stopień **CELUJĄCY** - 25 punktów;
- b) stopień **BARDZO DOBRY** – od 21 do 24 punktów;
- c) stopień **DOBRY** – od 16 do 20 punktów;
- d) stopień **DOSTATECZNY** – od 13 do 15 punktów;
- e) stopień **DOPUSZCZAJĄCY** – 11 i 12 punktów;
- f) stopień **NIEDOSTATECZNY** - od 0 do 10 punktów

Ocenę CELUJĄCĄ otrzymuje uczeń, który:

- 1) wyróżnia się w przesłuchaniach i konkursach regionalnych, ogólnopolskich lub innych imprezach poza terenem szkoły
- 2) precyzyjnie wykonał program egzaminu,
- 3) jest zaawansowany technicznie,
- 4) cechuje się dużą dojrzałością muzyczną,
- 5) realizuje program wyższy niż obowiązujący w danej klasie,
- 6) w ciągu roku szkolnego zrealizował dużą partię materiału (wykraczającą poza ilość przewidzianą dla ucznia bardzo dobrego i dobrego).

Ocenę BARDZO DOBRĄ otrzymuje uczeń, który:

- 1) wyróżnia się dokładnością w pamięciowym opanowaniu programu egzaminacyjnego, biegłością aparatu ruchowego oraz właściwą interpretacją utworów,
- 2) wykazuje wiadomości i umiejętności zgodne z programem nauczania danej klasy,
- 3) w ciągu roku szkolnego wykonał co najmniej 2 utwory zawierające problemy techniczne (etiudy lub inne), 2 utwory polifoniczne (lub utwory dawnych mistrzów), 2 części utworu klasycznego oraz 2 utwory z działu „utwory różne” (lub na 4 ręce czy 2 fortepiany) oraz gamy,*
- 4) uczestniczy, z pozytywnym wynikiem, we wszystkich przesłuchaniach organizowanych przez Sekcję,
- 5) odznacza się poziomem umiejętności instrumentalnych kwalifikujących do prezentacji na estradzie (bierze udział w konkursach, przesłuchaniach, popisach, koncertach szkolnych i pozaszkolnych).

Ocenę DOBRĄ otrzymuje uczeń, który:

- 1) dobrze wykonał program egzaminacyjny (możliwość drobnych niedociągnięć w realizacji tekstu muzycznego i interpretacji utworów),
- 2) jest sprawny technicznie,
- 3) wykazuje wiadomości i umiejętności zgodne z programem nauczania danej klasy,
- 4) w ciągu roku szkolnego wykonał co najmniej 2 utwory zawierające problemy techniczne (etiudy lub inne), 2 utwory polifoniczne (lub utwory dawnych mistrzów), 2 części utworu klasycznego oraz 2 utwory z działu „utwory różne” (lub na 4 ręce czy 2 fortepiany) oraz gamy ,*
- 5) uczestniczy, z pozytywnym wynikiem, we wszystkich przesłuchaniach organizowanych przez Sekcję,
- 6) bierze udział w popisach i koncertach szkolnych.

Ocenę DOSTATECZNĄ otrzymuje uczeń, który:

- 1) program egzaminacyjny opanował pamięciowo, lecz wykonał go słabo, z licznymi usterkami w zakresie dokładności tekstu muzycznego
- 2) ma problemy związane z techniką gry,
- 3) realizuje zadania techniczno – wykonawcze i materiał danej klasy lub klasy programowo niższej,
- 4) w ciągu roku szkolnego wykonał co najmniej 2 utwory zawierające problemy techniczne (etiudy lub inne), 2 utwory polifoniczne (lub utwory dawnych mistrzów), 2 części utworu klasycznego oraz 2 utwory z działu „utwory różne” (lub na 4 ręce czy 2 fortepiany) oraz gamy.*

Ocenę DOPUSZCZAJACĄ otrzymuje uczeń, który:

- 1) spełnia wymagania edukacyjne w stopniu minimalnym, co poważnie utrudni, a nawet może uniemożliwić dalsze kształcenie,
- 2) zrealizował minimum materiału przewidzianego na ocenę dostateczną,
- 3) ma braki w podstawowych wiadomościach i umiejętnościach,
- 4) pomimo zaniżonego repertuaru nie radzi sobie z poprawnym wykonaniem utworów i ich opanowaniem pamięciowym.

Ocenę NIEDOSTATECZNĄ otrzymuje uczeń, który:

- 1) wyraźnie nie spełnia wymagań edukacyjnych, co uniemożliwia dalsze kształcenie.
- 2) nie opanował pamięciowo programu na egzamin,
- 3) nie zrealizował minimum materiału przewidzianego na ocenę dostateczną,
- 4) ma braki w podstawowych wiadomościach i umiejętnościach,
- 5) pomimo zaniżonego repertuaru nie radzi sobie z poprawnym wykonaniem utworów i ich opanowaniem pamięciowym.

- 5) Przy ustalaniu **ostatecznej oceny** komisja powinna brać pod uwagę opinię pedagoga prowadzącego ucznia. Nauczyciel, który charakteryzuje swojego ucznia, najpierw powinien trafnie określić jego zalety, a potem wskazać, jakich problemów nie udało mu się rozwiązać i wreszcie podać tego przyczyny.
- 6) **Przy ocenie z egzaminu promocyjnego uwzględnia się** w szczególności jakość wykonania artystycznego (precyzja techniczna i dyscyplina rytmiczna, dokładne odczytanie tekstu, piękny dźwięk, frazowanie, a także styl i interpretacja utworu) oraz wysiłek wkładany przez ucznia w wywiązywanie się z obowiązków wynikających ze specyfikacji zajęć edukacyjnych.
- 7) Możliwe jest wystawianie **oceny dopuszczającej** z wszelkich przesłuchań odbywających się w roku szkolnym – ocena ta sugeruje, że uczeń nie spełnił wymagań danego przesłuchania, ale ma możliwość poprawy i wykazania się w dalszej nauce.
- 8) W przypadku ucznia, który jest pod opieką Poradni Pedagogiczno – Psychologicznej (wymagane zaświadczenie) należy dostosować wymagania edukacyjne do możliwości ucznia.
- 9) Uczniowie klas najwyższych oraz uczniowie przygotowujący się do przeglądów i konkursów pozaszkolnych mogą w ciągu roku szkolnego zrealizować mniejszą ilość utworów niż zalecana jest w w/w punktach w przypadku, gdy są to utwory o dużym stopniu trudności, wymagającym większego nakładu pracy.

3. OPIS OSIĄGNIĘĆ PO ZAKOŃCZENIU ETAPU EDUKACYJNEGO.

1. Umiejętność nazywania poszczególnych części fortepianu.
2. Znajomość podstawowych wiadomości z historii instrumentu.
3. Opanowanie podstawowej postawy, ułożenia prawej i lewej ręki na klawiaturze, prawidłowego ułożenia nóg.
4. Umiejętność prawidłowego wydobycia dźwięku w zależności od rejestru i dynamiki. Świadomość roli i działania palców w procesie powstawania dźwięku.
5. Opanowanie podstaw techniki gry z uwzględnieniem niezależności rąk i palców na klawiaturze, umiejętności grania różnymi sposobami artykulacji (legato, non legato, portato), umiejętności posługiwania się prawym pedałem (prostym – taktowym i synkopowanym).
6. Umiejętność frazowania i operowania podstawowymi sposobami artykulacji. Zgodna z zapisem realizacji metrorytmiki, agogiki i dynamiki. Interpretowania utworu zgodnie z jego budową formalną).
7. Znajomość notacji w kluczu wiolinowym i basowym oraz umiejętność samodzielnego i bezbłędnego odczytania tekstu nutowego.
8. Umiejętność prawidłowego grania a'vista łatwych utworów w wolnym tempie z uwzględnieniem precyzji rytmicznej.
9. Umiejętność samodzielnego opracowania łatwego utworu pod względem techniczno – wykonawczym (palcowanie, pedalizacja, frazowanie , dynamika, interpretacja). Umiejętność samodzielnej pracy nad utworem. Umiejętność świadomego ćwiczenia i korekty własnych błędów.
10. Umiejętność koncentrowania się i pokonywania tremy podczas wykonywania utworu. Posługiwanie się różnymi formami zapamiętywania . Przyswojenie podstawowych elementów obycia estradowego. Umiejętność dokonywania właściwej samooceny wykonania utworu.
11. Umiejętność muzykowania zespołowego pod kierunkiem nauczyciela (np.: na cztery ręce, na dwa fortepiany, łatwe akompaniamenty).
12. Opanowanie literatury fortepianowej w następującym zakresie: etiudy o zróżnicowanej problematyce technicznej dla prawej i lewej ręki, utwory polifoniczne, formy cyklicznej (do wyboru np.: sonatina, sonata, koncert, wariacje), akompaniamenty.
13. Poprawne wykonanie dwóch etiud o zróżnicowanej problematyce technicznej dla prawej i lewej ręki, utworu polifonicznego, jednej części sonatiny lub sonaty (do wyboru: allegro sonatowe, wariacje lub rondo), utwór dowolny. **Cały program powinien być wykonany z pamięci.**

V. KOMENTARZ DO REALIZACJI PROGRAMU NAUCZANIA

1. OGÓLNA KONCEPCJA:

Program nauczania napisany został na podstawie:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 25 lutego 2011 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkołach artystycznych programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników dla szkół artystycznych.
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 28 lipca 2023 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa artystycznego (poz. 1754 z dnia 31.08.2023 r.)
- Rozporządzenie MKiDN z dnia z 17 listopada 2021 r. sprawie szczegółowych warunków i sposobów oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów w publicznych szkołach artystycznych.
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 września 2023 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów w publicznych szkołach artystycznych (poz. 2041 z dnia 28.09.2023 r.)
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 6 czerwca 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania w publicznych szkołach i placówkach artystycznych.

Rolą programu jest określenie treści nauczania zgodnych z podstawami programowymi i przyjęcie z pomocą nauczycielom realizującym przedmiot: instrument główny - fortepian w szkole muzycznej I stopnia. Treści programu podane są w 10 punktach rozwijanych w kolejnych latach nauki : 6 w cyklu sześcioletnim oraz 4 w cyklu czteroletnim.

Adresatem programu - szkoła muzyczna I stopnia, wiek uczniów - 5 - 16 lat. Program zakłada, że uczniowie posiadają predyspozycje do kształcenia muzycznego, sprawdzone przez komisję egzaminacyjną podczas egzaminu kwalifikacyjnego.

Przedstawiony program wykorzystuje koncepcje sprawdzone w praktyce edukacyjnej i poparte wynikami badań. Wyznaczony programem proces kształcenia muzycznego uwzględnia:

- potrzeby ekspresji i komunikowania się;
- tworzenie i wzbogacanie doświadczeń przez własne działania artystyczne;
- potrzebę przeżyć estetycznych na różnym poziomie dojrzałości;
- sprawdzanie własnych osiągnięć i umiejętności prowadzących do samooceny i poczucia sukcesu;
- poznawanie zjawisk muzycznych tradycyjnych i współczesnej kultury.

Program uwzględnia spontaniczne zainteresowania muzyczne uczniów.

Treści kształcenia gry na fortepianie wynikające z ogólnych założeń programu i treści repertuarowe nawiązują do treści nauczania innych przedmiotów, tj.: kształcenie słuchu, rytmika oraz audycje muzyczne .

Program można realizować na różnym poziomie trudności i szczegółowości. Podyktowane jest to:

- koniecznością odrębnego traktowania każdego ucznia;
- dużymi różnicami indywidualnymi w poziomie zdolności muzycznych, zainteresowań i motywacji do rozwijania umiejętności muzycznych;
- potrzebą pozostawienia nauczycielowi swobody w wyborze treści szczegółowych i dróg rozwoju muzycznego uczniów; jest to warunkiem twórczego ich udziału w tym procesie.

2. WSKAZÓWKI METODYCZNE

Realizacja celów nauczania gry na fortepianie w dużym stopniu zależy od zastosowania właściwych procedur w operowaniu bogatym materiałem treści nauczania zawartych w sześciu głównych działach:

1. Gamy
2. Etiudy
3. Utwory polifoniczne lub polifonizujące
4. Formy klasyczne
5. Utwory różne
6. Utwory na cztery ręce
7. Gra a`vista

Chodzi tu o konieczność integrowania różnych działań w związku z realizacją określonych treści nauczania w poszczególnych klasach.

W XX wieku, znakomity rosyjski pedagog, H.Neuhaus przedstawił w książce swojego autorstwa definicję, która odzwierciedla pojęcie celu nauki gry na fortepianie. H.Neuhaus uważa, że „celem jest artystyczne wykonanie [...] literatury muzycznej, powołanie do życia niemego zapisu nutowego – stworzenie dźwięku.”⁷ Aby cel został osiągnięty, nauczyciel powinien, już od pierwszych chwil studiowania muzyki, czuwać nad rozwojem techniki, zdolności intelektualnych i wrażliwości ucznia.

TECHNIKA

Pod pojęciem „technika” kryje się bardzo szeroki zakres umiejętności, bowiem jest to „zespół środków pozwalających wykonawcy wyrazić idee, myśli, uczucia, stanowiące treść utworu

muzycznego.”⁸ „Niestety, wielu grających na fortepianie pod słowem technika rozumie jedynie biegłość, szybkość, równość i brawurę, niekiedy przede wszystkim błyskotliwość, czyli pojedyncze elementy techniki, a nie technikę w całości.”⁹

Istotę techniki stanowią przede wszystkim:

- 1) (...) "opanowanie różnorodnych kombinacji ruchowych, umożliwiających nie tylko szybkość, lecz także i władanie dynamiką, barwą dźwięku, rytmem, pedalizacją, itp.;
- 2) łatwość i szybkość w dokonywaniu zmian jednych kombinacji ruchowych na inne;
- 3) umiejętność dostosowania nawyków ruchowych do zamierzeń artystycznych w wykonywanych utworach.”¹⁰

Należy podkreślić, że praca nad techniką powinna być zawsze świadoma i celowa. "Opanowanie techniki polega w większym stopniu na jasnym wyobrażeniu o zadaniu niż na ćwiczeniu w sensie fizycznym.”¹¹ (F.Busoni), a cele można osiągnąć „na drodze samokształcenia się i głębokich rozważań.”¹² (F.Busoni: Von der Einheit der Musik, Berlin 1922, s. 262)

ROZWÓJ INTELEKTUALNY

Pod pojęciem rozwoju intelektu należy rozumieć pracę nad pamięcią, wyobraźnią, spostrzeganiem, umiejętnością analizy, itp.

Należy „rozвивać słuchowe dane ucznia, szeroko zaznajamiać go z literaturą muzyczną, kazać mu długo wgłębiać się w twórczość jednego kompozytora [...]; polecić mu w celu rozwijania wyobraźni i słuchu nauczyć się utworu na pamięć tylko z nut, bez uciekania się do fortepianu; jak najwcześniej nauczyć go orientowania się w formie, materiale tematycznym, w strukturze harmoniczej i polifoniczej wykonywanego utworu (moje nieugięte wymagania: jeśli utalentowany uczeń mający 9-10 lat, potrafi dobrze zagrać sonatę Mozarta lub Bethovena, powinien umieć opowiedzieć słowami o wszystkim, co dzieje się w tej sonacie z punktu widzenia analizy teoretyczno-muzycznej); budzić jego profesjonalne ambicje: dorównam najlepszym ! [...]; rozwijać jego fantazję przy pomocy trafnych metafor, obrazów poetyckich, analogii do zjawisk przyrody i życia, szczególnie życia duchowego i emocjonalnego, uzupełniać i tłumaczyć mowę muzyczną utworu (nie popadając broń Boże w wulgarne „ilustrowanie”); wszechstronnie rozwijać w nim miłość do innych sztuk, szczególnie do poezji, malarstwa, architektury, przede wszystkim zaś – wpoić mu (im wcześniej tym lepiej) poczucie etycznej godności artysty, jego obowiązków, odpowiedzialności i praw.”¹³

⁷ H. Neuhaus, Sztuka Pianistyczna, Warszawa 1970, s.28

⁸ W.Chmielowska, op. cit., s. 177.

⁹ H.Neuhaus, op. cit., s.18.

¹⁰ W.Chmielowska, op. cit., s. 177-178.

¹¹ W.Chmielowska, op. cit., s. 180.

¹² W.Chmielowska, op. cit., s. 180.

¹³ H.Nauhaus, op. cit., s. 38.

ROZWÓJ STRONY UCZUCIOWO-WYRAZOWEJ

W pracy z uczniem nauczyciel powinien oddziaływać na niego nie tylko intelektualnie, lecz także emocjonalnie. Aby umożliwić uczniowi osiągnięcie artystycznego wykonania, należy żądać od niego poszerzenia swoich horyzontów umysłowych, wykazywania żywego zainteresowania duchowym życiem ludzkości. „Praca nad obrazem artystycznym powinna się zacząć równomiernie z początkiem nauki gry na fortepianie i przyswojeniem pisma nutowego.”¹⁴ Należy dążyć do tego, aby to pierwsze „wykonanie” utworu przez dziecko „było wyraziste”, tj. aby charakter wykonania dokładnie odpowiadał charakterowi „treści danej melodii [...]. Należy jak najwcześniej zacząć wymagać, aby dziecko smutną melodię grało smutno, dziarską-dziarsko, uroczystą-uroczyście, itd., oraz aby jego zamysł artystyczno-muzyczny stał się całkiem jasny.”¹⁵ Np.: H.Nauhaus zachęca do gry utworów o charakterze ludowym, które posiadają wyrazisty pierwiastek emocjonalno-poetycki. „To, co muzyk osiągnie w dziedzinie poznania, przekazuje w swej twórczości lub odtwórczości [...]. Wszystko jest muzycznie poznawalne (oczywiście dla muzyka), albo ściślej (i nudniej): każde poznanie jest jednocześnie przeżywaniem, a więc jak każde przeżycie staje się udziałem muzyki, nieuchronnie wchodzi w jej orbitę. Brak podobnych przeżyć, a tym bardziej wszelkich przeżyć w ogóle, rodzi bezduszną, formalistyczną muzykę i puste, nieinteresujące wykonanie. Wszystko, co „nierozpuszczalne”, niewypowiedziane, niewyobrażalne, co stale żyje w duszy człowieka, wszystko „podświadome” (często bywa to nadświadomym) jest też królestwem muzyki. Tu znajduje się jej źródło.”¹⁶

Oczywiście cel osiągną nieliczni. Wykonawcą, który będzie umiał przekazać obraz artystyczny zostanie ten, kto kocha muzykę i kogo muzyka potrafi poruszyć do głębi tak, że będzie pracować on jak opętany nad swoim instrumentem.

To nie znaczy, że kształcenie muzyczne osób, które nie osiągną tego celu nie ma sensu, ponieważ przez muzykę, przez „wstrzykiwanie im bakcyli sztuki, choć trochę pomoże się im w rozwoju i choć trochę podciągnie w dziedzinie kultury duchowej.” (H.Nauhaus)

3. OPIS WARUNKÓW NIEZBĘDNYCH DO REALIZACJI PROGRAMU.

Zajęcia są prowadzone indywidualnie.

Realizacja niniejszego programu wymaga przeznaczenia na przedmiot w klasach 1 - 3/6 - 30 min. dwa razy w tygodniu, a w klasach 4- 6/6 oraz 1 - 4/4 - 45 min. również 2 razy w tygodniu.

Dla uczniów wybitnie uzdolnionych osiągających znaczące sukcesy artystyczne wymiar czasu zajęć może być zwiększony, nie więcej jednak niż o 30 minut tygodniowo.

¹⁴ Ibidem, 26.

¹⁵ Ibidem, 26.

¹⁶ Ibidem, s. 47.

BIBLOGRAFIA;

1. H. Neuhaus "Sztuka pianistyczna"
2. W. Chmielowska " Z zagadnień nauczania gry na fortepianie"
3. L. Miklaszewski "Zarys metodyki początkowego nauczania gry na fortepianie".

Program został wprowadzony Zarządzeniem Dyrektora Szkoły PSM I st. im. Janiny Garści w Jeleniej Górze nr 5/2023/2024 z dnia 18.10.2023 r. na podstawie UCHWAŁY nr 6/2023/204 Rady Pedagogicznej z dnia 18.10.2023 r.